

In memoriam:

Isidor Levin

20. IX 1919 – 27. VII 2018

2018. aasta suvel lõppes Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi auliikme, tunnustatud folkloristi, orientalisti, usu- ja piibliteadlase Isidor Levini elutee. Ühel päiksepaistelisel oktoobrikuu laupäeval maeti tema põrm Tartus Raadi kalmistule tema õpetaja Uku Masingu haua lähedale. Tagasihoidlikul talitusel osalesid Eesti välisministeeriumi ja juudi kogukonna esindajad ning väike seltskond Tartu humanitaarteadlasi. Nii nagu elus oli Isidor Levin vastuvoolu mineja, kartmata vastanduda ametlikule teadusele, oli ta seda ka surmas, kui valis juudi tavadest lahkneva kremsioonimatuse. Nõnda jõudis tema põrm lõpuks Saksamaalt tagasi Tartusse, kus oli kunagi alguse saanud tema akadeemiline teekond.

Isidor Levin sündis Lätis Daugavpilsis ja astus 1937. aastal Tartu Ülikooli, valides erialaks judaistika. Levini õpetajate hulka kuulusid Lazar Gulkowitsch, Uku Masing, Oskar Loorits ja Walter Anderson, kelle juhatusel omandas ta geograafilis-ajaloolise rahvaluuleteaduse alused ning oskuse töötada suurte tekstimassiividega. Tema õpetaja Gulkowitschi hukkasid natsid 1941. aastal, kuid Levinil õnnestus pääseda, ehkki temalgi tuli mitu aastat Saksa koonduslaagrites viieleda. Ellu jäi ta tänu Uku ja Eha Masingu abile, keda Levin hiljem nimetas oma elupäästjateks. 1946.–1947. aastal õppis ta Tartu Riiklikus Ülikoolis õigus-teadust, kuid akadeemilist tööd ta Eestis ei leidnud. Nii siirdus Levin Venemaale, kus jätkas õpinguid Leningradi Pedagoogilises Instituudis, valides nüüd erialaks vene filoloogia. 1967. aastal kaitses ta Moskvast NSVL TA Orientalistika Instituudi juures doktoriväitekirja, mis käsitleb Eestiski tuntud rahvusvahelist muinasjututüüpi „Lend tänuliku linnu seljas“ (ATU 537). (Selle muistse loo vanimad ülestähendused on ligi nelja tuhande aasta vanused, pärinedes Mesopotaamiast, kus peategelaseks on kuningas Etana.) Aastatel 1966–1984 töötas Levin Dušanbes ja Jerevanis — Tadžiki ja Armeenia teaduste akadeemiates juures, kus ta korraldas rahvaluulekogusid, tuginedes Tartu Ülikoolis Andersoni juures omandatud meetodile, nn soome koolkonnale, mis oli nõukogude ametlikus folkloristikas sõjajärgsetel aastatel kodanliku teadusena põlu

all. Levini juhendamisel arendati edasi rahvajututüpoloogiaid ja analüütilisi meetodeid rahvaluuletekstide süsteemseks kirjeldamiseks; valmisid mitmed akadeemilised väljaanded. Nii on Levinil märkimisväärseid saavutusi ka osseetia, abhaasia ja dagestani rahvaste muinasjutupärandi uurimisel ning publitseerimisel, samuti filoloogia õpetamisel Tadžiki ning Jerevani Riiklikus Ülikoolis.

Tänu ulatuslikule kirjavahetusele hoidis Levin ka raudse eesriide taga sidemeid lääne teadlaste ja uurimiskeskustega, olles üks rahvusvaheliselt tuntumaid folkloriste Nõukogude Liidus. Tema tööd on tunnustatud Giuseppe Pitré folklooripreemia (1987) ja Walter Kahni Euroopa muinasjutuauhinnaga (1989). Levin oli ka Rahvusvahelise Rahvajutu-uurijate Seltsi (ISFNR) ja Folklore Fellowsi ühenduse auliige. Ta säilitas suurepärase eesti keele oskuse, hoidis Eestiga sidemeid ja hindas kõrgelt Tartu Ülikoolis saadud akadeemilist haridust. Tänutäheks oma *alma mater*'ile annetas ta 21. sajandi algul Tartu Ülikoolile oma isikliku raamatukogu. 2001. aastal autasustati teda Valgetähe IV klassi teenetemärgiga ning 2012. aastal anti talle Eesti Vabariigi kodakondsus eriliste teenete eest Eesti kultuuri säilitamisel ja edendamisel.

Õpetlasena oli Levin sügavalt erudeeritud, mõnevõrra isepäine ja kompromissitu suurvaim, kes pidas lugu filoloogilisest teadusest ega hoolinud kuigivõrd neist uutest suundadest, mis kujundasid folkloristikast tänapäeva ühiskonnale orienteeritud distsipliini. Levini dramaatilisest elukäigust annavad tunnistust tema kaasahaaravalt kirjutatud mälestused, mis on avaldatud ajakirjas Akadeemia (2009: nr 7–8, 10–12 ja 2010: nr 1). Kindlasti mäletavad Levinit kõik, kes on kordki kuulanud tema värvikaid loenguid ja kõnesid või lugenud tema eestikeelseid tekste. Nende hulka kuulub näiteks 1990. aastatel Tartu Ülikoolis peetud loeng teemal „Folkloristika eeldused Eestis, aga tulemused Tadžikistanis“, niisamuti Postimehe kultuurilisas postuumselt ilmunud pikk intervjuu pealkirjaga „Isidor Levini ausa inimese retsept: ära tegele tühiasjadega“ (AK, 1. sept 2018). Kindlasti on Levin üks 20. sajandi suuri folkloriste, kelle töödel on jääv väärtus — ka uuel sajandil.

Ülo Valk